
Stud. ethnol. Croat., vol. 26, str. 47-72, Zagreb, 2014.
Romana Pozniak i Duško Petrović: Tražitelji azila kao prijetnja

TRAŽITELJI AZILA KAO PRIJETNJA

ROMANA POZNIAK

20000 Dubrovnik, Dalmatinska 45

DUŠKO PETROVIĆ

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju

10000 Zagreb, Ivana Lučića 3

DOI: 10.17234/SEC.26.3

Izvorni znanstveni rad

Original scientific paper

Primljeno / Received: 16. 3. 2014.

Prihvaćeno / Accepted: 25. 6. 2014.

Posljednjih dvadeset godina u državama članicama Europske unije, kao i u ostalim razvijenim industrijskim državama, migranti, izbjeglice i tražitelji azila uglavnom se doživljavaju kao sigurnosna prijetnja. Zamjetna je tzv. „sekuratizacija migracija“, odnosno proces u kojem politikama (policies) migracija i azila dominiraju sigurnosni diskursi i pripadajuće sigurnosne tehnike.

Pri djelovanju sigurnosnih tehnika zabilježene su pojačane represivne i sigurnosne mjere. Članak detaljnije analizira represivne prakse u zemljama Europske unije. U Hrvatskoj su represivne prakse analizirane na primjeru Prihvatilišta za tražitelje azila hotel Porin.

Autori nude i nekoliko objašnjenja o nastanku tih praksi vezujući ih uz procese depolitizacije suvremenih liberalno-demokratskih društava.

Ključni pojmovi: azil, sigurnost, sigurnosne tehnike, zajednice nesigurnosti, migracije

UVOD

Unatrag trideset godina interes za fenomen izbjeglištva i uz njega vezan fenomen migracije u razvijenim je Zapadnim liberalno-demokratskim industrijaliziranim državama dodatno produbljen. U mnogim takvim državama pitanja imigracije i dolaska sve većega broja izbjeglica i azilanata postala su prvorazredna politička pitanja za mnoge državne i ne-državne aktere kao i za javnost općenito (Gibney 2004:2), a danas se to prvenstveno odnosi na države Europske unije. Znanstvena istraživanja migracija (Geddes 2003; Schuster 2005) pokazala su da je u Europi tijekom 90-ih godina prošloga stoljeća zabilježen nagli porast migracija vezanih uz traženje azila te tzv. ilegalne¹ migracije, točnije,

¹ Pojam „ilegalni“ stavili smo u navodnike, budući da smatramo da ne postoje „ilegalni migranti“. U nastavku teksta koristit ćemo pojam iregularni migranti.

migracije koje državne politike smatraju ilegalnima.² Statistički podaci potvrđuju da se broj tražitelja naglo povećao (Loescher 1996), a povećao se i broj nedokumentiranih (tzv. ilegalnih) stranaca (Fassin 2005a:598). Sassen upozorava da je fenomen „ilegalne migracije“ tijekom 90-ih godina prošlog stoljeća postao jedno od najvažnijih političkih pitanja u Europi (1999). Na sve veći broj tražitelja azila državne su institucije odgovorile uvođenjem sve restriktivnijih politika (*policies*) koje uključuju oštrije nadzore granica, odbijanje da se tražiteljima azila prizna izbjeglički status te uvođenje restriktivnijeg pravnoga okvira (Castles i Miller 2003:98).

Usporedo s uvođenjem sve restriktivnijih politika, kreatori javnih politika i javnost migrante, izbjeglice i tražitelje azila u sve većoj mjeri počinju doživljavati kao sigurnosnu prijetnju. Na taj način migracije postaju sigurnosni „problem“ tako da tzv. „sekuratizacija migracija“ uključuje „upošljavanje“ sigurnosnih diskursa, tehnika i tehnologija nadzora te pojačanu represiju prema tražiteljima azila i migrantima (Bigo 2002, 2007; Tirman 2004; Hysmans 2006).

Drugim riječima, razvoj restriktivnih politika u zadnjih je dvadeset godina rezultirao represivnim praksama koje su legitimirane sigurnosnim diskursima. Represivne prakse provode se tehnikama i tehnologijama upravljanja, uvođenjem nadzornih sistema, upravljanjem putem kontrole rizika (Bigo 2007), postupcima osiguranja koji uključuju preventivno zatvaranje (*detention*), deportaciju i raspršivanje (*dispersal*) (Shuster 2005; Schuster i Welch 2005), arbitrarnu primjenu nasilja (Diken 2004), uskraćivanje zajamčenih prava (Fassin 2005a) te kriminalizaciju tražitelja azila i migranata (Khosravi 2009).

U konačnici, represivnim praksama sužavaju se prava tražitelja azila i izbjeglica i stvaraju zone u kojima su prava djelomično ili posve suspendirana i u kojima vlada izvanredno stanje (Diken 2004; Prem Rajaram 2004; Agamben 2006).

² Napominjemo da je kategorijalna podjela na tražitelje azila i „ilegalne“ migrante posljedica državnih migracijskih politika kojima se reproducira sustavno nepovjerenje prema migrantima i tražiteljima azila, ona služi i kao legitimacijsko načelo sigurnosnih diskursa. Ovdje je navodimo samo taksativno ne podržavajući njezin sadržaj.

U članku će se detaljnije analizirati represivne politike kako u zemljama Europske unije tako i u Hrvatskoj te će se ponuditi objašnjenje za njihov nastanak i djelovanje. Etnografskim istraživanjem u trajanju od približno četiri mjeseca, a koje se vršilo u Prihvatilištu za tražitelje azila u Dugavama (*hotel Porin*), provedena je analiza korištenja represivnih politika i tehnologija nadzora u Hrvatskoj. Terensko istraživanje sastojalo se od nekolicine polustrukturiranih intervjua, mnoštva neformalnih razgovora s tražiteljima azila te redovitih odlazaka u Prihvatilište za tražitelje azila u Dugavama. Korištene su metode promatranja sa sudjelovanjem i dubinskih intervjua.³ Naše istraživanje pokazalo je da se tražitelji azila koji se nalaze u Prihvatilištu za tražitelje azila hotel Porin doživljavaju prijetećom, a zabilježili smo i ograničenu primjenu sigurnosnih tehnika te diskurse koji kriminaliziraju azilante. Na ovome je stupnju istraživanja teško sa sigurnošću reći u kojoj je mjeri takva situacija u Prihvatilištu proizvod sustavne politike te na koji je način povezana s općim društvenim procesima u Zapadnim liberalno-demokratskim društvima ili s društvenim procesima u Hrvatskoj.

Daljnja će istraživanja potvrditi pojavljuju li se takve politike kao posljedica općih tendencija u razvijenim društvima gdje su prevladavanje

³ Kao volonterka CMS-a (nevladina udruga Centar za mirovne studije) autorica se priključila organizaciji radionica i satovima učenja hrvatskog jezika s tražiteljima. Provedeći vrijeme s tražiteljima na radionicama u prihvatilištu autorici se sasvim slučajno nametnula retorika o sigurnosnim tehnikama i preventivnim mjerama zaštite. Diskurs (ne)sigurnosti ispostavio se dominantnim fenomenom koji upravlja odnosima i dinamikom života u Porinu. Odlučili smo detaljnije istražiti taj moment. Nakon određenog vremena promatranje sa sudjelovanjem izazvalo je socijalne interakcije na gotovo svakodnevnoj razini. Amit upozorava na mogućnost iskorištavanja takvog tipa „intimnosti“ kao istraživačkog alata. Stoga se čini kako se promatranje sa sudjelovanjem nalazi u poziciji između instrumentalnog istraživačkog pristupa i interaktivnog pristupa zasnovanog na složenim društvenim odnosima (2000). Konstrukcija terena bila je stoga multidimenzionalna; odvijala se na više lokacija, s različitim pristupom i različitim ljudima. S vremenom autorica je zadobila različite uloge, ovisno o istraživačkoj poziciji koju je zauzimala. Za neke je bila učiteljica, nekima prijateljica, nekima samo volonterka i slično. Istraživanje je obuhvatilo svakodnevne govore i prakse „u pozadini“ javno prezentiranih politika koje se mogu iščitati iz službenih izvještaja i izjava (Gupta i Sharma 2006). Na osnovu toga, imali smo priliku promišljati dinamiku života u hotelu Porin, sustav zaštite i sigurnosti prihvatilišta, izravno iskustvo izbjeglištva te jednako tako kritički promotriti istraživačku poziciju.

sigurnosnih diskursa i pripadajuće represivne migracijske politike dijelovi procesa depolitizacije suvremenih liberalno-demokratskih društava. U spomenutom procesu de-politizacije dolazi do „preoblikovanja“ liberalno-demokratskih političkih zajednica u kojima se spremnost za zajedničko djelovanje i solidarnost zamjenjuje *politikama straha* (Furedi 2008). Sveprisutan strah postaje katalizator potvrde zajedništva, identiteta i slobode, dok sigurnosni diskurs postaje dominantan legitimacijski okvir i vezivno tkivo liberalno-demokratskih zajednica. U tom se smislu suvremene liberalno-demokratske zajednice mogu nazvati „zajednicama nesigurnosti“ (*communities of insecurity*) (Hysmans 2006) u kojima se migranti i tražitelji azila, kao tzv. *biopolitički Drugi*, u sve većoj mjeri doživljavaju kao sigurnosna prijetnja (Petrović 2011; 2013). U nastavku rada bit će nešto više riječi o zajednicama nesigurnosti.

ZAJEDNICE NESIGURNOSTI

Posljednjih dvadeset godina u državama članicama Europske Unije, kao i u ostalim razvijenim industrijskim državama, migranti, izbjeglice i tražitelji azila uglavnom se doživljavaju kao sigurnosna prijetnja. Zamjetna je tzv. „sekurizacija migracija“, odnosno, proces u kojem politikama (*policies*) migracija i azila dominiraju sigurnosni diskursi i pripadajuće sigurnosne tehnike. Kada je riječ o sigurnosnim politikama i pripadajućim diskursima važno je napomenuti da slijedimo teoriju diskursa čije su osnovne postavke koncipirali Ernesto Laclau i Chantal Mouffe (1985). Oni koriste pojam diskursa koji ne objašnjava samo lingvističke fenomene, govore i tekstove, već i različite prakse kao i upravljačke tehnologije, tehnike, aparate i stručno znanje.

Slijedeći teoriju diskursa pri analizi sigurnosnih diskursa, pretpostavljamo da ne postoji neka prijetnja po sebi neovisna od interpretacije. Te su prijetnje konstruirane društveno i povijesno oblikovanim diskursima kojima pripadaju već spomenute upravljačke tehnike, tehnologije i znanja. Pojednostavljeno rečeno, različita društva na različite načine odgovaraju na iste fenomene. Tako primjerice dolasci tražitelja azila ne predstavljaju sigurnosni problem ako nisu diskurzivno interpretirani kao problem.

Sukladno tome, migracije tražitelja azila sigurnosno su pitanje ako pripadaju diskurzivno oblikovanom „području nesigurnosti“ (*insecurity domain*) (Hysmans 2006:7).

Područja nesigurnosti proizvedena su društveno oblikovanim „jezicima sigurnosti“ (Buzan, Waever i de Wilde 1998) koji su često javno artikulirani da bi služili kao ulog u političkim borbama za prevlast ili kao ciljevi javnih politika (*policies*).

Diskurzivna područja nesigurnosti mogu nastati i kao učinak *tehnika upravljanja* (*technique of governing*) (Barry 2001; Bigo 2002, 2007; Bigo i Guild 2005; Walters 2002). Štoviše, u suvremenim su društvima područja nesigurnosti ponajviše posljedice tehnika upravljanja koje imaju veći utjecaj na njihovo formiranje od, recimo, političkih programa i javno artikuliranih diskursa (Bigo 2002; Hysmans 2006). Slijedeći vlastitu tehnokratsku logiku ona se formiraju neovisno, ostvarujući ključan utjecaj na javno proklamirane političke ciljeve i političke odluke. Tako je primjerice uključenje fenomena migracija i azila u područja nesigurnosti u Europskoj Uniji proizvod „sigurnosnog kontinuuma“ (Bigo 1994, 2002, 2007) koji je služio stvaranju europske zone sigurnosti, slobode i pravde. U tom su smislu „sigurnosne tehnike“ (Hysmans 2006:9), kao tehnike upravljanja, bitan čimbenik u oblikovanju i održavanju suvremenih društava kao društava rizika (Beck 1992). Budući da društva rizika nastaju kao odgovor na zamišljene i stvarne rizike, sigurnosne su tehnike osnovno organizacijsko načelo. Iz toga slijedi da su suvremena društva rizika u bitnome tehnokratska društva u kojima, na štetu *političkog* (*political*) područja, dominira poredak *policije* – administracija ljudi, stvari i događaja uz pomoć eksperata i ranije spomenutih tehnologija upravljanja i znanja (Ranciere 2004).

Tehnologije upravljanja dominiraju društvenim životom suvremenih liberalno-demokratskih zajednica, namećući pritom određeni tip društvenih odnosa i političkoga udruživanja. Prije negoli propitamo narav takvih političkih zajednica, pojasnit ćemo što podrazumijevamo pod pojmom tehnike upravljanja.

Povijesnim razvojem tehnika upravljanja i njihovim vezama sa liberalizmom i neoliberalizmom, a u okvirima nastanka modernih političkih zajednica, detaljno se bavio Michael Foucault (2007, 2008), koji je dopunio

klasično shvaćanje o nastanku modernih političkih zajednica i pripadajućih tehnika upravljanja.

Po klasičnom shvaćanju, razvoj modernih političkih zajednica koje se baziraju na vladavini zakona, vezan je uz nastanak moderne države s birokratskim upravljačkim aparatima kojima se uspostavlja monopol nasilja na određenom teritoriju (Weber 1976). Za tu je koncepciju ključan koncept suvereniteta kao načina upravljanja. Naime, da bi se ostvario monopol nasilja na određenom teritoriju, sva vlast mora biti koncentrirana u jednoj točki najviše vlasti – mjestu koje je nekada zauzimao suveren, a koje je danas, u modernim demokracijama, „ispražnjeno“ (Lefort 2000). Suveren ima privilegiran položaj s kojega može kontrolirati odnos prisile i zakonskog poretka, reda i nereda, unutarnjeg i izvanjskog, života i smrti.

Po Foucaultovom tumačenju, to je samo jedan od modernih oblika upravljanja. Preostala dva oblika upravljanja jesu *disciplina* i *governmentality*.⁴ Sva tri načina upravljanja supostoje, čineći trokut: suverenitet – disciplina – *governmentality* (Foucault 1991).

Sigurnost dolazi u prvi plan trećim oblikom upravljanja – *governmentality*. Foucault definira *governmentality* kao oblik upravljanja koji se sastoji od institucija, procedura, analiza, kalkulacija i taktika; objekt vladanja je populacija; forma znanja je politička ekonomija, a ključna tehnološka sredstva „sigurnosni aparati“ (Foucault 1991:102). Taj oblik upravljanja primjenjuje se u društvu koje je kontrolirano sigurnosnim aparatima (Foucault 1991:104). Za Foucaulta su sigurnosni aparati aparati i institucije koje osiguravaju optimalno i pogodno funkcioniranje ekonomskih, životnih i socijalnih procesa koji postoje u populaciji (Dean 2010:29).

Važno je napomenuti da Foucault razvoj *governmentalityja* vezuje za nastanak političkog liberalizma na Zapadu, točnije, za liberalni koncept slobode (2007:70). Liberalno shvaćanje slobode, kao *slobode od*, pri čemu „od“ znači da netko građanima (privatnim osobama) nameće svoju vlast ili svoj način života je, za Foucaulta, u izravnome odnosu s

⁴ Izvorni Foucaultov pojam *gouvernementalité* ostavili smo u engleskom prijevodu budući da hrvatski izraz kao što je primjerice „upravljavaštvo“ nedovoljno sadržava izvorno značenje koje mu je dao Foucault.

pojavom sigurnosnih aparata kao tehnika upravljanja. Sigurnosni aparati, za razliku od pravnih i disciplinarnih mehanizama, ne nameću unaprijed neki zamišljeni poredak koji se zatim uz pomoć propisa i zabrana mora ostvariti, već samo korigiraju učinke slobodnoga djelovanja. Takvi sigurnosni aparati dopuštaju da se „stvari dogode“ (Foucault 2007:68) kako bi ih zatim usmjeravali i normalizirali. Na taj način oni ne nameću neki zamišljeni poredak već zahvaćaju društvene procese iznutra, kao da se radi o fizikalnim, prirodnim procesima. Također, reguliraju i potiču već pokrenute procese kako bi ovi nastavili nesmetano funkcionirati. Iz takve koncepcije izrasta „liberalna problematika sigurnosti“ (Dean 2010:137), a koja je usko vezana uz liberalni koncept slobode.

Po Foucaultovom tumačenju, sloboda je prethodni uvjet sigurnosti (Gordon 1991:19–20). Naime, da bi se postigla sigurnost potrebno je poštivati slobodu subjekata kojima se vlada, budući da sloboda potiče nesmetano djelovanje ekonomskih i populacijskih procesa (Dean 2010:138). Međutim, da bi se uspostavilo stanje *laissez-faire* nužno za funkcioniranje liberalnoga društva, ne može se potpuno ukinuti regulacija. Potrebno je uspostaviti skup mehanizama sigurnosti kako bi se osiguralo neometano odvijanje prirodnih ekonomskih procesa ili procesa koji su na razini populacije (Foucault 2007:353). Iz prethodnoga razmatranja jasno je da su sigurnost i sloboda u svojevrsnom cirkularnom odnosu.

Također, postaje očigledno kako liberalna društva, a koja se pozivaju na slobodu djelovanja pojedinaca i grupa, zadržavaju aparate kontrole. Iz te perspektive gledano, postaje jasna činjenica da danas sve veće zahtjeve za liberalizacijom tržišta i usluga prate i zahtjevi za sve strožom kontrolom ekonomskih i društvenih procesa.

U kontekstu istraživanja migracija, stvaranje Europske Unije dobar je primjer liberalnoga vladanja zajednicom preko mehanizama sigurnosti.

Pet država Europske zajednice 80-ih je godina prošloga stoljeća eksperimentiralo s ukidanjem graničnih kontrola što je rezultiralo Schengenskim sporazumima iz 1985. i 1990. godine (Hysmans 2006:85). Ukidanje graničnih kontrola bilo je dijelom europskih integracijskih procesa koji su za cilj imali stvaranje Europske unije. Ključan dio u stvaranju nove europske zajednice bio je uspostava zajedničkoga slobodnog tržišta, slobodnog kretanja kapitala, roba i usluga te stvaranje europske zone slobode,

sigurnosti i pravde. Odmah po uspostavljanju zajedničkoga slobodnog tržišta, države akteri uvidjele su mogućnost zloupotrebe pretjerane slobode kretanja tako da su uspostavili „sigurnosni kišobran“ (Hysmans 2006:85). Pitanje migracije ljudi iz trećih zemalja i dolaska tražitelja azila postalo je dio „sigurnosnog kontinuuma“ (Bigo 1994) koji je nastao kao odgovor na prijetnje organiziranoga kriminala, terorista, trgovaca drogom i ljudima i tako dalje. Zona slobode, sigurnosti i pravde u međuvremenu je postala samostalan element–nositelj europskoga političkog i pravnog identiteta (Walker 2004), a sigurnosni okvir bitan čimbenik u stvaranju političkog identiteta EU (Barry 1993).

Tako je kreiranje nove zajednice na načelima liberalizma, institucionalizacijom zajedničkog tržišta koje promovira nove slobode, koreliralo s institucionalnom „europeizacijom“ sigurnosnih mehanizama⁵ čiji je zadatak sprečavanje zloupotrebe slobodnog kretanja (Hysmans 2006:85). Iz navedenog je vidljivo da su Europski integracijski procesi prvenstveno funkcionalnog tipa. Oni se osnivaju na izgradnji tehnokratskih i administrativnih aparata (Hysmans 2006:112), a ne na slobodnom političkom djelovanju, tako da su bitno apolitični (antpolitični) (Habermas 1992, 1994). Općenito govoreći, ti integracijski procesi otkrivaju krizu demokratskoga političkog sistema i političke sfere u suvremenim liberalnim zajednicama (Habermas 1973, 1992; Mouffe 1993; Castells 2002; Bauman 2000) u kojima se politika isključivo svodi na tehnokratsku regulaciju društvenih procesa.

Ono što je možda još važnije za našu raspravu jest činjenica da je pitanje zajedničke sigurnosti, a koje je postalo bitan aspekt u stvaranju Europske unije, nužno povezano s liberalnim konceptom *slobode od* (negativnim konceptom slobode (Berlin 1969)) koji se uklapa u tehnokratsku viziju politike.

Klasični koncept liberalne slobode podrazumijeva da svatko može težiti svojoj sreći sve dok ne ugrožava slobodu drugoga (Kant 1974:103).

⁵ Uvođenjem Trećeg stupa pravde i unutarnjih poslova u okviru Sporazuma iz Maastrichta 1992. godine, stvaranjem Europolu 1999. godine, prostora Slobode, Sigurnosti i Pravde, inkorporacijom Schengenskog sporazuma u Sporazum iz Amsterdamu 1997. godine, stvaranjem europske baze podataka i sistema za razmjenu podataka kao npr. Schengenskog informacijskog sistema (SIS) i Eurodaca 2000. godine (Hysmans 2006).

Drugim riječima, pretjerana sloboda može ugrožavati slobodu drugoga i tako biti opasna. Zona slobodnoga tržišta, gdje se ostvaruje slobodno kretanje, ujedno je izvor opasnosti, a sigurnosni aparati postoje kako bi kontrolirali pretjerano korištenje slobode. Tako se koncept slobode isključivo svodi na tehnokratsku zaštitu i regulaciju ekonomskih i društvenih procesa. Upravo je tehnokratska implementacija „slobode od“ bila ključan čimbenik u stvaranju Europske unije (Hysmans 2006).

Opisani odnos „slobode od“ i sigurnosti predstavlja problem za suvremene liberalne zajednice u doba krize političke sfere i demokratskoga političkog sistema (Habermas 1973, 1992; Mouffe 1993; Castells 2002; Bauman 2000), i to na dva načina: (1) u suvremenim liberalnim zajednicama gdje je politički život reguliran isključivo konceptom slobode kao slobode od, dolazi do smanjivanja političke moći zajednice i pojave političke pasivnosti (depolitizacije) društva. To se posebno odnosi na suvremena demokratsko-liberalna društva koja svoj politički život temelje isključivo na građanskoj slobodi zajedničkoga djelovanja i sudjelovanja u vlasti na ovaj ili onaj način. Hannah Arendt (1991) je pokazala da je politička moć potencijal, spremnost za zajedničkim djelovanjem ili djelovanjem u skladu te da se moć smanjuje ako se ta spremnost ne aktualizira. Kao što je već primijetio de Tocqueville (1995), u takvom se stanju između građana, koji se sve više zatvaraju u privatne svjetove, kidaju društvene veze i međusobno povjerenje. To je razlog zbog kojega danas usamljeni pojedinci osjećaju strah i ranjivost stvarajući *kulturu straha* i *zajednice ranjivih/ugroženih građana* (Furedi 2008) ili „zajednice nesigurnosti“ (*community of insecurity*) (Hysmans 2006:47). Spomenute zajednice pojačano zamjećuju rizike te su u stalnom iščekivanju katastrofe i uništenja (Giddens 1991). Budući da se građani osjećaju ugroženima, javni mir i sigurnost postaju političkim prioritetima za koje se žrtvuju i osobne slobode i kolektivna prava. U takvome se ozračju straha rado pristaje na kontrolu i nadzor od strane državnih i ne-državnih institucija, dok se veći raspon djelovanja smatra prijetećim. Iz tog se razloga društveno djelovanje sve više kriminalizira, a građani se od žrtve vrlo lako pretvaraju u zločinca (Simon 2007). (2) Budući da danas sloboda služi samo potvrđivanju i poticanju ekonomskih i vitalnih procesa na razini populacije, politika postaje biopolitika (Foucault 1994). U biopolitičkom okviru politička aktivnost svodi se na poticanje i unapređenje biološkog života, što uvelike reducira politički imaginarij lišavajući ga njemu svojstvenih

političkih principa slobode i jednakosti (Agamben 2006). U konačnici, budući da biopolitika služi unapređenju i održavanju biološkog života, cilj sigurnosne politike postaje puko preživljavanje što otvara put za nasilno neutraliziranje prijetnji i svojevrsnu normalizaciju nasilja, točnije, zamjenu političkog djelovanja nasiljem (Balibar 2002, 2004).

Može se zaključiti da nedostatak političke moći u suvremenim zajednicama nesigurnosti mijenja narav odnosa u političkim zajednicama. Kao što se vidi na primjeru Europske sigurnosne politike, odgovor suvremenih društava na pojačanu javnu percepciju rizika, opću nesigurnost i egzistencijalnu ugroženost koja se danas i javno (diskurzivno) artikulira, jest uvođenje politika (*policies*) sigurnosti. One se pak svode na sigurnosne tehnike u sklopu tehnika upravljanja u suvremenim demokratskim-liberalnim zajednicama.

Takve političke prakse svode se na preventivno upravljanje rizicima te kontrolu i nadzor događajnosti koja uzrokuju zatvaranje društva. Osim izravnoga zatvaranja pristupa društvenim zajednicama koje se može detektirati u izrazito restriktivnim migracijskim politikama, radi se o zatvaranju i ukidanju političkog prostora preko kontrole događajnosti i djelovanja (Baudrillard 2006). To je ono što mnogi autori nazivaju postpolitičkim poretkom (usp. Žižek 2006). Nasuprot političkom poretku dominira poredak policije – administracija ljudi, stvari i događaja uz pomoć eksperata, već spomenutih tehnologija vladanja i znanja (Ranciere 2004). Opća posljedica takvih praksi jest produbljivanje otuđenja i razaranja političkih odnosa, budući da sigurnosne tehnologije rade na način da izoliraju ili uništavaju prijetnje (Hysmans 2006:55). Naime, u atmosferi nepovjerenja, nesigurnosti i straha u političkoj zajednici, svatko, svaki građanin, a naročito stranac, migrant ili izbjeglica, može biti potencijalna prijetnja. Tako sigurnosna administracija društvenih odnosa putem tehnologija upravljanja potiče izolaciju stranaca ali i građana ukidajući mogućnost za zajedničko djelovanje, dijeljenje riječi i djela, komunikaciju, pregovaranje, ugovaranje i slično. Na takav se način stvara predispozicija za nasilne politike i nasilno djelovanje. Primjer nasilnih politika, u suvremenim liberalno-demokratskim društvima, svakako su one politike koje se primjenjuju na migrantima i tražiteljima azila, a koje se najbolje mogu vidjeti na primjeru europskih politika prema izbjeglicama, iregularnim migrantima i strancima.

Administrativno zatvaranje stranaca, tražitelja azila i iregularnih migranata bez suđenja, kao u izvanrednom stanju gdje je zakon suspendiran, uvelike se primjenjuje u europskim demokratskim društvima (Bigo 2007). Ovdje se ne radi o javno objavljenom izvanrednom stanju, već o općem obliku vladanja (*governmentality*) bez centra i vremenskog početka i kraja. Dakle, riječ je o općem modelu vladanja kojega Bigo naziva „upravljanje nelagodom“ (Bigo 2002, 2007). Tako se svakodnevno, u negdje od otprilike stotinu europskih prihvatnih centara zatvorenog tipa (*detention camps*), zatvaraju tisuće ljudi bez suđenja samo na osnovu sumnje da su potencijalni iregularni migranti (Bigo 2007). Na djelu je preventivna primjena sile i nasilja te suspenzija prava s ciljem da se stranci što prije odstrane s teritorija, i to prije negoli dođu u mogućnost da zatraže bilo kakva prava a posebno pravo na azil.

Cilj ovakvih praksi nije discipliniranje već preventivno zatvaranje s ciljem umanjivanja rizika od ulaska i boravka. Prakse koje se provode u tim kampovima upravo to i pokazuju (Bigo 2007). Brzina odstranjivanja uvjetuje arbitrarno provođenje sile i prakse pretjerano nasilnoga kažnjavanja migranata i njihove kriminalizacije (Bigo 2007).

Neovisno o različitim osnovama za zatvaranje (*detention*) koje su u nekim slučajevima dio protokola, zanimljivi su podaci AIDA-e (Asylum Information Database) o broju zatvorenih tražitelja azila za 2012. godinu. Primjerice, procjenjuje se da je u 2012. godini u Ujedinjenom Kraljevstvu bilo zatvoreno 2.685 tražitelja azila, u Francuskoj 1.140, dok je u Nizozemskoj bilo zatvoreno samo njih 50. U Italiji je pak te godine bilo zatvoreno ukupno 7.944 migranta od kojih je 120 tražilo azil. Prema procjenama UNHCR-a u Mađarskoj je, u 2011. godini, u prosjeku dnevno bilo zatvoreno 92 tražitelja azila, a procjenjuje se da je brojka otprilike ista i za 2012. godinu.⁶ S obzirom na to da se radi o tražiteljima azila koji su predali zahtjev za određenim oblikom zaštite i osiguranjem prava kojih su lišeni u državama porijekla, postupci zatvaranja na prostoru Europske unije su utoliko paradoksalni i ukazuju na procese kriminalizacije kojima su izloženi ne samo iregularni migranti, već i osobe koje traže azil. Iako u zemljama Europske unije ne postoji obaveza zatvaranja svih tražitelja

⁶ <http://www.asylumineurope.org/comparator> (10. 6. 2014.).

azila, navedeni primjeri i brojke pokazuju kako je njihovo zatvaranje uvelike uobičajeno. Osim povremenog zatvaranja, azilantima se uskraćuje mogućnost kretanja i sudjelovanja u društvenom životu na druge načine. Većina prihvatnih centara i kampova nalaze se daleko od naselja i gradova, tako da su tražitelji azila uglavnom prisiljeni boraviti u prihvatnom kampu. U gotovo svim državama tražitelji azila primaju novčanu pomoć koja je izrazito niska (Diken 2004) i koja se s godinama smanjivala, kao i pristup drugim socijalnim pravima (Fassin 2005a:376). To znači da se tražiteljima azila iznimno teško uključiti u društveni život zajednice u koju su primljeni. Mali novčani iznosi onemogućuju slobodno kretanje te ne potiču samostalnost tražitelja azila.

U Hrvatskoj je, gdje broj tražitelja azila neprestano raste, 2010. godine zabilježeno 290 tražitelja, u 2011. njih 807 (Lalić Novak 2013), dok je u 2012. godini evidentirano 1.195 tražitelja⁷, a određena je novčana potpora od stotinu kuna mjesečno. Taj je iznos nedostatan za osnovne životne potrebe, sudjelovanje u društvenom i kulturnom životu nepoznate zajednice ili plaćanje javnog prijevoza. Neki od naših sugovornika, tražitelji azila smješteni u Prihvatilištu za tražitelje azil u hotelu Porin, istaknuli su da im mjesečna novčana potpora nije ni dodijeljena. Jedan od sugovornika pojasnio nam je kako tijekom jednogodišnjeg boravka u Porinu nikad nije dobio taj novac.⁸ Tako tražitelji azila, u skladu s uvjetima u kojima žive, predstavljaju svojevrsnu nepravilnost u društvenom, kulturnom i pravnom smislu prelazeći u sferu izvanrednog stanja.

Iz navedenih razloga tražitelji azila su uglavnom prisiljeni živjeti u posebno odabranim mjestima, uglavnom za to posebno pripremljenim centrima i prihvatilištima. U Njemačkoj su prisiljeni živjeti u centrima koje je odabrala vlada te se moraju javiti vlastima svaki put kada se udalje nekoliko kilometara od kampa (Diken 2004).

Istraživanje u Prihvatilištu za tražitelje azila u Zagrebu ukazuje na nepravilnosti vezane uz primanje novčane potpore te nedosljednu

⁷ http://www.mup.hr/UserDocsImages/statistika/2014/azil/azil_2008-2013.pdf (10. 6. 2014.).

⁸ Z., stranac pod subsidijarnom zaštitom.

i proizvoljnu primjenu zakona. Kao što je već spomenuto u nekim slučajevima, tražitelji azila nisu nikad dobili novac. Većina drugih sugovornika novac dobije nakon približno pet do sedam mjeseci boravka u prihvatilištu⁹. Prema članku 33. Zakona o azilu „tražitelj azila ima pravo na novčanu pomoć, osim ako je u radnom odnosu i ostvaruje primanja dovoljna za osiguravanje odgovarajućeg životnog standarda, odnosno, ako posjeduje novčana sredstva ili su mu novčana sredstva osigurana na drugi način“ (*Zakon o azilu*). Tražitelji azila pojasnili su da moraju kontaktirati Centar za socijalnu skrb ukoliko žele primati mjesečnu novčanu potporu, objasniti da nemaju druga primanja i čekati neko vrijeme dok im novac ne stigne. Ponekad ih moraju kontaktirati više puta i čekati dulje nego što je bilo dogovoreno.¹⁰

Teško ostvarivanje prava na rad, ako je ono uopće predviđeno, onemogućava uključenje u društveni život. U slučajevima da je mogućnost prava na rad otvorena, pravo se može ostvariti nakon određenog vremena boravka i uz individualnu autorizaciju (*Reception standards for asylum seekers in European Union 2000*). Čak i kada se prijeđe taj prag, tražitelji azila u praksi jako teško ostvaruju to pravo (*Reception standards for asylum seekers in European Union 2000*). U Hrvatskoj tražitelji azila ostvaruju pravo na rad po isteku godine dana od dana podnošenja zahtjeva za azil ako postupak azila nije okončan (Lalić Novak 2013:25). Međutim, očigledno je kako mnogi tražitelji azila s tim pravom nisu upoznati.¹¹ U razgovoru s Hrvatskim Crvenim Križem i Centrom za mirovne studije ustanovili smo da nam nije poznat niti jedan slučaj tražitelja azila koji je u zaista ostvario pravo na rad. Jednako tako, nejasno je kako se rad osobe u statusu tražitelja azila može realizirati ukoliko ne postoje potrebni dokumenti za prijavljivanje na Hrvatski zavod za zapošljavanje. Čini se kako, na institucionalnoj razini, procedure za zapošljavanje tražitelja azila nisu jasno određene.¹² Za pristupanje sustavu zapošljavanja potrebna je određena dokumentacija koju tražitelji azila u većini slučajeva nemaju, budući da

⁹ Podaci prikupljeni u razgovoru s tražiteljima azila u Prihvatilištu za tražitelje azila.

¹⁰ Ibid.

¹¹ Ibid.

¹² Podaci prikupljeni iz razgovora s osobom iz HZZ-a.

su u državu došli iregularnim putem, odnosno *bez papira*. Arbitrarno provođenje zakona i takav tip proceduralnih nepravilnosti moguće je opisati kao administrativne predrasude s kojima se susrećemo u praksi ako sustav nema jasno određen pravilnik za kategoriju tražitelja azila. U Njemačkoj, Francuskoj i Ujedinjenom Kraljevstvu, jednako kao i u Hrvatskoj, moguće je pristupiti tržištu rada godinu dana nakon što je podnesen zahtjev za azil. Međutim, u Italiji pravo na rad ostvaruje se šest mjeseci nakon zahtjeva za azil, a u Belgiji to je pravo moguće ostvariti nakon samo tri mjeseca.¹³

Primjer koji slijedi može zorno opisati proceduralne nepravilnosti koje su autori ustanovili te ilustrirati izvanredno stanje u koje su tražitelji azila stavljeni. Naime, u razgovoru s drugim volonterkama, autorica je saznala kako jedan tražitelj azila, koji je u Hrvatskoj više od godinu dana, želi pronaći posao, ali mu je rečeno kako to sada nije moguće. Kako bi pronašli odgovor zašto je u ovom slučaju ograničen pristup tržištu rada, pojedini su se tražitelji azila i volonteri konzultirali s pravnikom. Prema riječima jedne volonterke, problem se nalazi u činjenici da je spornoj osobi azil odbijen već dva puta. Ukoliko je dotični ponovo pokrenuo postupak, cjelokupna procedura kreće ispočetka, a s time i procedura vezana uz stjecanje prava na rad. To znači da se provedena godina u statusu traženja azila neće računati u novom postupku kao vremenski period potreban za ostvarivanje mogućnosti za rad u okvirima zakona.¹⁴ Sva navedena ograničenja i poteškoće guraju tražitelje azila izvan društvenog i simboličkog poretka, u zone gdje vlada izvanredno stanje (Diken 2004; Prem Rajaram 2004).

Bitna značajka zone izvanrednoga stanja jest arbitrarno provođenje zakona, točnije, gubitak jasne distinkcije između nasilja i zakona te gubitak distinkcije između činjenice (stanja) i zakona.

Slijedom te prakse za tražitelje azila u gotovo svim europskim zemljama vrijedi izrazito oštar sistem penalizacije svakog devijantnog ili kriminalnog ponašanja. Za bilo kakve krađe u vrijednosti od pedeset eura, remećenje javnog reda ili fizičko nasilje, tražitelje azila se automatski kažnjava pritvorom u prihvatnim centrima zatvorenog tipa u kojima vlada latentna prijetnja nasiljem (Diken 2004).

¹³ <http://www.asylumineurope.org/comparator> (10. 6. 2014.).

¹⁴ M., volonterka, (9. 6. 2014.)

PRIHVATILIŠTE ZA TRAŽITELJE AZILA KAO PODRUČJE NESIGURNOSTI

Naše je istraživanje pokazalo da se tražitelji azila u Prihvatištu za tražitelje azila hotel Porin¹⁵, gdje smo zabilježili ograničenu primjenu sigurnosnih tehnika te diskurse koji ih kriminaliziraju, doživljavaju prijetnjom i u Hrvatskoj. Sukladno tome, tražitelji azila izloženi su nasilju kojim se djelomično suspendiraju zagarantirana prava gurajući ih sve više u zonu izvanrednog stanja.

U ovom je trenutku teško reći je li primjena sigurnosnih tehnika i kriminalizacija dio sustavne politike ili samo odgovor na trenutne događaje. Istraživanja na toj razini još nisu provedena. Systemske razloge za primjenu sigurnosnih tehnika i kriminalizaciju mogli bismo pronaći u činjenici da Prihvatištem upravlja Ministarstvo unutarnjih poslova čiji je primarni cilj osiguranje i zaštita građana i imovine. Međutim, iz te činjenice ne mora nužno slijediti ekscesivna primjena sigurnosnih tehnika te kriminalizacija tražitelja jer je Prihvatište zamišljeno kao prostor privremenog prihvaća izbjeglica, gdje se pravno i institucionalno garantira nastavak „normalnoga“ života. Također, još nismo u mogućnosti zaključiti u kojoj je mjeri primjena tih tehnika u skladu sa sličnim europskim politikama. Naime, razvoj azilnih politika i institucionalizacija azilnog sistema u Hrvatskoj izravno su povezani s europskim migracijskim politikama i uspostavom mehanizama kontrole migracijskih kretanja, točnije, mehanizama kojima se sprečavao dolazak migranata u zemlje EU (Baričević 2013). Tako se Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju iz 2001. godine zahtijevalo osiguranje uvjeta

¹⁵ Nekoliko preliminarnih istraživanja pokazalo je da se tražitelji azila percipiraju prijetnjom i izvan Prihvatišta. Istraživanje Župarić-Iljić i Gregurović (2013) „upućuje na doživljavanje tražitelja azila prije svega kao društvene, kulturne i zdravstveno-ekonomske prijetnje“ (Župarić-Iljić 2013:209). Međutim, istraživanje je provedeno u prvoj polovici 2011., netom prije nego što će se specifične teme početi pojavljivati u medijima, i to na uzorku studentske populacije, stoga je doseg rezultata potrebno promatrati uz određena ograničenja (ibid.). Istraživanje Benčić i sur. (2005) provedeno sa stanovnicima Stubičke Slatine gdje je MUP planirao otvoriti prihvatilište za smještaj tražitelja azila slično ukazuje na „negativne, diskriminatorne stavove prema tražiteljima azila percipirajući ih kao potencijalne ili stvarne kriminalce, teroriste, prenositelje bolesti i oduzimače poslova“ (Župarić-Iljić 2013:209). Detaljnija i sustavna istraživanja do sada nisu provedena.

za upravljanje migracijama i iregularnim migracijama čime su politike azila po prvi puta izravno povezane s kontrolom iregularnih migracija. „Upravljanje migracijama i uspostava azilnog sustava pretpostavljali su razvoj mehanizama migracijske kontrole (vizni sustav, kontrola granica...), odnosno uspostavu instrumenata zaštite izbjeglica (politike ulaska i prihvata tražitelja azila, procedure evaluacije zahtjeva i politike zbrinjavanja osoba sa statusom zaštite itd.). Početkom pregovora o članstvu to je poglavlje uvršteno u Poglavlje 24 *acquisa* (Pravda, sloboda i sigurnost) te je ispunjavanje preuzetih obveza postalo kriteriji za članstvo u Uniji“ (Baričević 2013:113). Na taj način azilni sustav postao je dijelom europskoga projekta stvaranja zone pravde, slobode i sigurnosti, odnosno, dijelom sigurnosnih politika i mehanizama migracijskih kontrola. Ipak, za sada je teško reći je li snažnija primjena sigurnosnih tehnika koje smo zabilježili dio razvijenih europski sigurnosnih migracijskih politika ili samo odgovor na trenutne događaje, budući da je azilni sistem u Hrvatskoj tek u stvaranju. Hrvatski je azilni sustav do sada karakterizirala manjkava implementacija europskih azilnih politika i poteškoće u institucionalizaciji (Baričević 2013; Lalić Novak 2013). Njegova institucionalizacija do 2013. godine nije još dovršena tako da je u ovome trenutku nemoguće sa sigurnošću reći jesu li navedene promjene plod sustavne politike ili pokazatelj lošijeg funkcioniranja sustava u nekim segmentima. Ipak, kratko etnografsko istraživanje koje smo proveli pokazalo je da prihvatilište trenutno funkcionira kao „područje nesigurnosti“ (Hysmans 2006).

Kao „područje nesigurnosti“ kreirano je na nekoliko načina. Prvo, koncentriranim smještajem tražitelja azila čiji pravni status je još nedefiniran. Budući da im je status nedefiniran, tražitelji se nalaze na granici (limesu) na kojoj se dijalektički producira razlikovanje unutarnjeg i vanjskog, normalnog i nenormalnog, racionalnog i iracionalnog, izvanrednog i redovnog, građanina i stranca, prijatelja i neprijatelja. Drugim riječima, oni se nalaze u zoni nerazlikovnosti, odnosno u zoni u kojoj nisu jasno određeni identiteti, uloge i statusi. Liminalna pozicija koju zauzimaju i uvjeti u kojima borave uvjetuju odmak od normalnoga stanja i uobičajenoga društvenog, kulturnog i zakonskog poretka. Mary Douglas (2004) je uvjerljivo pokazala kako se za takva liminalna stanja često vežu predodžbe opasnosti (i nečistoće).

Drugo, hotel Porin moguće je opisati kao svojevrsno „nemjesto“ (Augé 1995). On funkcionira kao tranzitni centar u kojem je boravak pretpostavljen kao vremenski ograničena kategorija – privremeni smještaj – a rješenje o azilu čeka se u razdoblju od godine i više dana. Uzimajući u obzir vrlo nisku stopu ostvarivanja azila u Hrvatskoj i činjenicu da mnoge osobe među tražiteljima za cilj imaju započeti život u nekim drugim europskim državama, Hrvatska ima ulogu privremenoga stajališta mnogih imigranata (Lalić Novak 2013). Tranzitni karakter hotela Porin tvori nemjesto u kojem pravila nisu jasno određena i gdje je teško izgraditi međusobno povjerenje tražitelja azila, ali i povjerenje između tražitelja azila i službenika. Huysmans ističe kako u „nesigurnom stanju stvari, strah od drugih ljudskih bića počiva na epistemološkom strahu: strahu od neznanja tko je opasan, a koji proizlazi iz ograničenog kapaciteta ljudskog razuma“ (2006:52). Treće, primjenom sigurnosnih tehnologija stvoreno je još veće nepovjerenje među stanovnicima hotela budući da sigurnosne tehnike rade po principu razdvajanja (ljudi) i zaštite od povrede i nasilja. One su, stoga, bitno nasilne iz dva razloga: (1) jer reagiraju na percipirano nasilje, a općenito govoreći, intenzitet društvenog nasilja može se mjeriti samo primjenom „kontranasilja“ (Balibar 2002) te su one, dakle, „kontranasilne“. (2) Razdvajajući ljude ukidaju mogućnost pregovora, dogovora i komunikacije između osoba i tražitelja azila te tražitelja međusobno.

Da je riječ o području nesigurnosti moguće je osjetiti već po samom dolasku u Prihvatilište. Iako je istraživački motiv za dolazak u hotel bio potpuno druge prirode, prilikom istraživanja¹⁶ nametnule su se priče o

¹⁶ Prije početka samog istraživanja autorica se priključila volonterskom timu Centra za mirovne studije koji organizira tečaj hrvatskog jezika za zainteresirane tražitelje azila u Prihvatilištu za tražitelje azila (hotel Porin) (Lalić Novak 2013). Tako smo dobili priliku za aktivan rad s izbjeglicama i odobrenje za ulazak u prihvatilište. Malkki pojašnjava kako u mnogim slučajevima jedinstvenost okolnosti u kojima istražujemo može umanjiti vjerodostojnost znanstvenog dokazivanja (1997). O čemu se tu radi? Istraživanje koje provodimo prvenstveno se odnosi na prihvatilište za tražitelje azila. S obzirom na to da se ne radi o uobičajenim uvjetima u kojima osobe borave, nego o svojevrsnom tipu aberacije od normalnog stanja, okolnostima koje su slučajno zadesile stanovnike Porina, znanstveno istraživanje u prostoru prihvatilišta smatra se sumnjivim za istraživanje kulture (usp. Malkki 1997). Možemo li stoga, u ovom slučaju, govoriti o istraživanju kulture ili

krađama, iskorištavanju sustava i neredima u centru zbog kojih je nastala potreba za pojačanim sigurnosnim aparatom.¹⁷ Već kratki boravak u Prihvatištu stvara osjećaj nelagode proizveden policijskim nadzorom ili govornim upozorenjima upućenima volonterima *radi njihove sigurnosti*.¹⁸ Diskurs policijskih službenika otkriva njihovu predodžbu o tražiteljima azila kao potencijalno opasnim osobama i kriminalcima.

Jedan od službenika je istaknuo: „Ja ne govorim da su ovo kriminalci, ali nemojte se dovoditi u glupu situaciju.“ Također, službenici iskazuju sustavno nepovjerenje prema tražiteljima azila. Tijekom boravka u hotelu Porinu upozoreni smo da *pazimo na mobitele i da su samci skloniji problemima*.¹⁹ Njihov govor otkriva da za njih tražitelji predstavljaju prijetnju.

je posrijedi nešto drugo? „Stanje privremenosti/prolaznosti“ (Muller 2004:52) u kojem se nalaze tražitelji azila može se protumačiti kao oblik anomalije u suvremenom društvu, trenutak koji nije karakterističan u ljudskom životu i kulturi te stoga „nije reprezentativan“ (Malkki 1997: 89). Tražitelji azila nalaze se na rubu kulturnog i društvenog života, pograničnoj zoni koja je „skoro dom – dom u kojem živjeti znači *čekati život*, odnosno *neživot*“ (Balibar 2002:83). Potonja je pretpostavka potvrđena kazivanjima: „Ponekad se poželiš učiniti sretnim, ali kad to pomisliš, osjećaš se loše. Osjećaš se poput ‘ne znam što će biti sutra’“ (T., tražiteljica azila). Odstupanje od normi *pravilnog* života i odmicanje u zonu *nepravilnog* imalo je za posljedicu odstupanje od pravila uobičajenog pristupa etnografskom istraživanju. Pretpostavka o diskvalifikaciji jedinstvenosti proizlazi iz činjenice da izbjeglički kamp ne funkcionira kao mjesto stalnog boravka već kao čin humanitarne intervencije – izvanredno stanje – za ljude koji tamo ne pripadaju i od kojih se očekuje da u određenom trenutku napuste takav prostor (Malkki 1997). Cjelokupna je događajnost terena nalikovala na ono što Hebdige naziva *form of caring vigilance* (teret obazrivosti) (prema Malkki 1997). Dogodila se preobrazba pozicije na terenu u kojoj je etnografsko opisivanje postajalo sve više *etnografskim svjedočenjem*, koje posljedično sa sobom nosi nove odgovornosti i nova pravila. Razlika između etnografskog opisivanja i svjedočenja jest u tome što antropolog/etnolog izražuje *terenske bilješke* dok svjedok oblikuje *iskaz (testimony)* (ibid.). Na primjeru provedenog istraživanja ustanovili smo da je pristup u ovom slučaju oblikovan i jednom i drugim kategorijom proučavanja.

¹⁷ Nesvjesno, autorica je razvila osjećaj straha od moguće opasnosti – prijetnje konstruirane retorikom o zaštiti i atmosferom u prihvatilištu. Iskustvo straha bilo je jedan od motiva za nastavak istraživanja sigurnosnih tehnika, takav smjer nametnuo se neovisno o početnim ciljevima istraživanja.

¹⁸ Policijski službenik u Prihvatištu za tražitelje azila, 11. 2. 2014.

¹⁹ Interpretacija iz razgovora s policijskim službenikom, 11. 2. 2014.

Kao što smo već naznačili, za sada je teško reći jesu li su predodžbe o tražiteljima azila kao kriminalcima i pojačavanje sigurnosnih mjera, koje ćemo malo kasnije opisati, plod sustavne politike. Tijekom razgovora s tražiteljima azila i MUP-ovim službenicima postalo je jasno kako su pojedini događaji utjecali na pojačavanje sigurnosnog aparata i mehanizama nadzora. Naime, nakon što su zabilježene kriminalne radnje poput sitnih krađa u centru grada i javnom prijevozu te jedan pokušaj silovanja,²⁰ sustav kontrole donekle se promijenio počevši provoditi restriktivniju politiku smanjujući prava svim tražiteljima azila. Kriminalne aktivnosti pojedinaca bile su povod za osiguranje prostora Prihvatišta i kriminalizaciju tražitelj azila općenito. Primjerice, prije spomenute kaznene prijave za pokušaj silovanja od strane tražitelja azila, stanovnici hotela Porin imali su veću slobodu kretanja i nisu morali najavljivati svoj odlazak unutar tri dana. Oni su mogli napustiti prostor prihvatilišta ili se vratiti bilo kada u razdoblju od 72 sata. Nakon tog događaja pravila su izmijenjena. Ukoliko tražitelji azila žele ostati izvan prihvatilišta poslije 22 sata, potrebno se najaviti policijskim službenicima do 15 sati, odnosno do kraja njihovog radnog vremena.²¹ Tako je svim tražiteljima, arbitrarnom administrativnom uredbom, radi osiguranja od mogućih kriminalnih radnji, oduzeto pravo na slobodno kretanje. Arbitrarna uredba je uvelike umanjila njihova zagarantirana prava i izmijenila zakon suspendiravši bitne odredbe, stvarajući zonu izvanrednog stanja u kojem je lako mijenjati i suspendirati prava.

Jednako tako, pojačana potreba za *zaštitom od mogućih nereda*²² proizašla je nakon izljeva fizičkog nasilja prilikom kojeg je jedan zaštitar umalo smrtno stradao.²³ Nakon tog incidenta postavljene su rešetke koje odjeljuju katove hotela, a koje nalikuju na zatvorska vrata. Pojašnjeno nam je da se vrata još uvijek ne zaključavaju već da služe kao preventivna mjera opreza i kao dio tehnika vezanih uz osiguranje prostora. U ovom slučaju, sigurnosne tehnike djeluju na način kako je opisao Bigo (2007) – kao sredstvo za umanjivanje rizika od nasilja i nereda.

²⁰ Ibid.

²¹ Podaci prikupljeni u razgovoru sa zaštitarima prihvatilišta i tražiteljima azila.

²² Interpretacija iz razgovora s policijskom službenikom, 11. 2. 2014.

²³ Podaci prikupljeni u razgovoru s policijskim službenikom, 11. 2. 2014.

Također, u prostoru Porina postavljen je označitelj moći koji jasno ukazuje kako postoji represivni aparat koji se može koristiti ako je potrebno – na prijetnju odgovara prijetnjom. U skladu s tim jedan od stanovnika Porina je komentirao: „*It's open prison.*“²⁴

Postavljenje rešetki mnogi su doživjeli kao ugrožavanje prava kojih su lišene jedino osobe u zatvoru: „*Those gates are gates of security not gates of freedom.*“²⁵ Drugi sugovornik je kazao: „*It's not a camp, it's prison.*“²⁶

Uzimajući u obzir postavljanje sigurnosnih rešetki i kamera, postaje nejasno tko je subjekt zaštite a tko prijetnja. S druge strane, ti postupci su proizveli osjećaj straha među tražiteljima azila: „*It's dangerous. They can lock all the doors and nobody will go out anymore. What if there's an emergency?*“²⁷

Jasan pokazatelj kriminalizacije tražitelja azila jesu posjeti policije svaka dva tjedna. Jedinice interventne (specijalne) policije dolaze provjeriti sobe, predmete, mobilne telefone i slično, kako bi pronašli ukradene stvari ili evidentirali bilo koji oblik kriminalnog ponašanja:

„*We have control every two weeks in Porin. (...) Why you knock the door like that, why are you like that?*“²⁸ Evidentna je nadmoć policije prilikom redovitih kontrolnih provjera. Izvedbeni mehanizam upravljanja određen je lupanjem na vrata, ozbiljnim stavom i strogim tonom, odnosno, riječ je o klasičnom policijskom nadzoru. I u ovom slučaju, uz primjenu nasilja, došlo je do drastičnoga kršenja prava tražitelja te ukidanja njihove zakonom zagarantirane pravne osobnosti na osnovu arbitrarnog djelovanja policijskih službenika.

²⁴ M., tražitelj azila. „To je otvoreni zatvor.“

²⁵ Y., tražitelj azila, 18. 2. 2014. „Ta vrata su vrata sigurnosti, a ne vrata slobode.“

²⁶ Z., stranac pod subsidijarnom zaštitom, 13. 2. 2014. „To nije kamp, to je zatvor.“

²⁷ Y., tražitelj azila, 18. 2. 2014. „To je opasno. Mogu zaključati sva vrata i više nitko neće moći izaći. Što ako dođe do hitnog slučaja?“

²⁸ R., tražitelj azila. „Svaka dva tjedna u Porinu imamo kontrolu. (...) Zašto kucaš na vrata tako, zašto ste takvi?“

Iz svega navedenog postaje jasno da primjena sigurnosnih tehnologija umanjuje zagwarantirana prava te stvara nepovjerenje oblikujući područje nesigurnosti.

Policijski službenici nemaju povjerenja u tražitelje azila zbog čega se povjerenje narušava obostrano. Tražitelji azila nemaju povjerenja jedni prema drugima budući da u atmosferi nesigurnosti prestaje biti jasno tko može biti opasan a tko ne. U konačnici, primjena sigurnosnih tehnika stvara ozračje u kojem se nasilno djelovanje normalizira jer tražiteljima i službenicima ništa drugo niti ne preostaje.

Sažimajući navedeno možemo izvesti nekoliko zaključaka: (1) nekoliko nasilnih događaja počinjenih od nekolicine tražitelja azila bilo je dovoljno da se tražitelji azila kriminaliziraju i da se počnu doživljavati prijetnjom. (2) Ti događaji polagano mijenjaju ulogu Prihvatilišta od utočišta za izbjeglice do područja nesigurnosti koje je potrebno dodatno osigurati primjenom sigurnosnih tehnika. Primjena sigurnosnih tehnika umanjuje zagwarantirana prava tražiteljima pretvarajući Prihvatilište otvorenog tipa u poluzatvoreno prihvatilište. (3) Za sada je teško reći je li to plod sustavne politike koja će se nastaviti, međutim, činjenice jasno pokazuju da prihvatilište već funkcionira kao aparat sigurnosti, budući da jasno slijedi logiku sigurnosnih mehanizama kakvu je opisao Foucault (2007). Sigurnosni aparati, za razliku od pravnih i disciplinarnih mehanizama, ne nameću unaprijed neki zamišljeni poredak, koji se zatim uz pomoć propisa i zabrana mora ostvariti, već samo korigiraju posljedice djelovanja. Oni dopuštaju da se „stvari dogode“ kako bi ih zatim usmjeravali i normalizirali. (4) Područje nesigurnosti stvoreno je činjenicom da je većina tražitelja azila, čiji je status još nedefiniran, u Prihvatilištu samo privremeno. Tranzitni karakter hotela Porin tvori nemjesto u kojem pravila nisu jasno određena i gdje je teško izgraditi povjerenje tražitelja azila međusobno ali i tražitelja azila i službenika. (5) Primjenom sigurnosnih tehnologija, koje su inherentno nasilne, razara se ionako krhko povjerenje između stanovnika Prihvatilišta, zaposlenika i policije. Kao što smo ranije pokazali, sigurnosne tehnologije funkcioniraju na principu razdvajanja: tražitelja azila od tražitelja azila i tražitelja od zaposlenika centra, smanjujući tako mogućnost komunikacije, pregovora i dogovora te potičući atmosferu straha. (6) Primjena sigurnosnih tehnologija umanjuje zagwarantirana prava tražitelja azila, stvarajući pritom

zonu u kojoj dolazi do suspenzije tih prava, drugim riječima, stvara zonu izvanrednoga stanja.

Daljnijim istraživanjima moći će se utvrditi hoće li će se takve prakse nastaviti i u kojoj mjeri će se sustavno provoditi na institucionalnoj razini.

LITERATURA

- AGAMBEN, Giorgio. 2006. *Homo sacer*. Zagreb: Arkzin.
- AMIT, Vered. 2000. „Introduction: Constructing the Field“. U *Constructing the Field: Ethnographic Fieldwork in a Contemporary World*, ur. Vered Amit. London – New York: Routledge, 1–18.
- ARENDET, Hannah. 1991. *Vita activa*. Zagreb: Biblioteka August Cesarec.
- AUGÉ, Marc. 1995. *Non-places: Introduction to an Anthropology of Supermodernity*. London – New York: Verso.
- BALIBAR, Etienne. 2002. *Politics and the Other Scene*. London: Verso.
- BALIBAR, Etienne. 2004. *We, the People of Europe?* Princeton: Princeton University Press.
- BARIČEVIĆ, Vedrana. 2013. „Europske integracije i usvajanje europskih politika azilne zaštite u Hrvatskoj: prava osoba pod zaštitom i njihova integracija u društvo“. U *Prvih deset godina razvoja sustava azila u Hrvatskoj (s osvrtom na sustave azila u regiji)*, ur. Drago Župarić-Iljić. Zagreb: Institut za migracije i narodnosti – Centar za mirovne studije – Kuća ljudskih prava, 99–129.
- BARRY, Andrew. 1993. „The European Community and European government: harmonization, mobility and space.“ *Economy and Space*, 22/3:314–326. DOI: 10.1080/03085149300000021
- BARRY, Andrew. 2001. *Political Machine. Governing a Technological Machine*. London: The Athlone Press.
- BAUDRILLARD, Jean. 2006. *Inteligencija zla ili pakt lucidnosti*. Zagreb: Naklada Ljevak.
- BAUMAN, Zygmunt. 2000. *Liquid Modernity*. Cambridge: Polity Press.
- BERLIN, Isaiah. 1969. *Four Essays on Liberty*. Oxford: Oxford University Press.
- BIGO, Didier. 1994. „The European Internal Security Field: Stakes and Rivalries in a Newly Developing Area on Police Intervention“. U *Policing Across National Boundaries*, ur. M. Anderson i M. Boer. London: Pinter, 161–173.
- BIGO, Didier. 2002. „Security and Immigration: Toward a Critique of the Governmentality of Unease“. *Alternatives*, 27:63–92. DOI: 10.1177/03043754020270S105

- BIGO, Didier. 2007. „Detention of Foreigners, States of Exception, and the Social Practices of Control of the Banopticon“. U *Borderscapes*, ur. Prem Kumar Rajaram i Carl Grundy-Warr. Minneapolis: University of Minnesota Press, 3–34.
- BIGO, Didier i E. GUILD, ur. 2005. *Controlling Frontiers. Free Movement into and within Europe*. Aldershot: Ashgate.
- BECK, Ulrich. 1992. *Risk Society: Towards a New Modernity*. London: Sage.
- BUZAN, Barry, Ole WAEVER i Jaap de WILDE. 1998. *Writing Security: A New Framework for Analysis*. Boulder: Lynne Rienner.
- CASTLES, Stephen i Mark MILLER. 2003. *The Age of Migration*. London: Palgrave.
- CASTELLS, Manuel. 2002. *Moć identiteta*. Zagreb: Golden marketing.
- de TOCQUEVILLE, Alexis. 1995. *O demokraciji u Americi*. Zagreb: Informator.
- DEAN, Mitchell. 2010. *Governmentality*. London: Sage.
- DIKEN, Bulent. 2004. „From the Refugee Camps to Gated Communities: Biopolitics and the End of the City“. *Citizenship Studies*, 1/1:83–106. DOI: 10.1080/1362102042000178373
- DOUGLAS, Mary. 2004. *Čisto i opasno*. Zagreb: Algoritam.
- FASSIN, Didier. 2005a. „Compassion and Repression: The Moral Economy of Immigration Policies in France“. *Cultural Anthropology*, 20/3:362–388.
- FASSIN, Didier. 2005b. „The Truth from the Body: Medical Certificates as Ultimate Evidence for Asylum Seekers“. *American Anthropologist*, 107/4:597–608. DOI: 10.1525/can.2005.20.3.362
- FERGUSON, James i Akhil GUPTA. 1997. „Discipline and Practice: ‘The Field’ as Site, Method, and Location in Anthropology“. U *Anthropological Locations: Boundaries and Grounds of a Field Science*, ur. Akhil Gupta i James Ferguson. Berkeley – Los Angeles – London: University of California Press, 1–46.
- FOUCAULT, Michel. 1991. „Governmentality“. U *The Foucault Effect*, ur. G. Burchell, C. Gordon i Peter Miller. Chicago: The University of Chicago Press, 87–104.
- FOUCAULT, Michel. 1994. *Znanje i moć*. Zagreb: Globus.
- FOUCAULT, Michel. 2003. *Society Must Be Defended*. New York: Picador.
- FOUCAULT, Michel. 2007. *Security, Territory, Population*. New York: Palgrave.
- FOUCAULT, Michel. 2008. *The Birth of Biopolitics*. New York: Palgrave.
- FUREDI, Frank. 2008. *Politika straha*. Zagreb: Antibarbarus.
- GEDDES, Andrew. 2003. *The Politics of Migration and Immigration in Europe*. London: Sage.
- GIBNEY, Matthew. 2004. *The Ethics and Politics of Asylum*. Cambridge University Press.
- GIDDENS, Anthony. 1991. *Modernity and Self-identity*. California: Stanford.
- GORDON, Colin. 1991. „Introduction“. U *The Foucault Effect*, ur. G. Burchell, C. Gordon i Peter Miller. Chicago: The University of Chicago Press, 1–51.

- GUPTA, Akhil i Aradhana SHARMA, ur. 2006. *Anthropology of the State*. Blackwell Publishing.
- HABERMAS, Jürgen. 1982. *Problemi legitimacije u kasnom kapitalizmu*. Zagreb: Naprijed.
- HABERMAS, Jürgen. 1992. „Citizenship and National Identity: Some reflections of the Future of Europe“. *Praxis international* 12/1:1–19.
- HUYSMANS, Jef. 2006. *The Politics of Insecurity: Fear, Migration and Asylum in the EU*. London – New York: Routledge.
- KHOSRAVI, Sharam. 2009. „Sweden: Detention and Deportation of Asylum Seekers“. *Race & Class*, 50/4:38–56
- KANT, Immanuel. 1974. *Um i sloboda*. Beograd: posebno izdanje časopisa „Ideje“.
- KUMAR RAJARAM, Prem i Carl GRUNDY-WARR. 2004. „The Irregular Migrant as Homo Sacer: Migration and Detention in Australia, Malaysia and Thailand“. *International Migration*, 42/1: 33–64. DOI: 10.1111/j.0020-7985.2004.00273.x
- LACLAU, Ernesto i Chantal MOUFFE. 1985. *Hegemony and Socialist Strategy. Towards a Radical Democratic Politics*. London – New York: Verso.
- LEFORT, Claude. 2000. *Demokratska invencija*. Zagreb: Barbat.
- LOESCHER, Gill. 1993. *Beyond Charity*. Oxford University Press.
- MALKKI, Liisa. 1997. „News and Culture: Transitory Phenomena and the Fieldwork Tradition“. U *Anthropological Locations: Boundaries and Grounds of a Field Science*, ur. Akhil Gupta i James Ferguson. Berkeley – Los Angeles – London: University of California Press, 86–101.
- MOUFFE, C. 1993. *The Return of the Political*. London: Verso.
- MULLER, Benjamin. 2004. „Globalization, Security, Paradox: Towards a Refugee Biopolitics“. *Refuge*, 22/1:49–57.
- NYERS, Peter. 2006. *Rethinking Refugees: Beyond States of Emergency*. New York – London: Routledge.
- NOVAK, Goranka Lalić. 2013. „Sustav azila u Republici Hrvatskoj: dosadašnji razvoj i moguće perspektive“. U *Prvih deset godina razvoja sustava azila u Hrvatskoj (s osvrtom na sustave azila u regiji)*, ur. Drago Župarić-Iljić. Zagreb: Institut za migracije i narodnosti – Centar za mirovne studije – Kuća ljudskih prava, 15–32.
- PETROVIĆ, Duško. 2011. „Biopolitical Other“, [sic] *Časopis za književnost, kulturu i književno prevođenje*, 2:[s. p.]. Dostupno na: <http://www.sic-journal.org/ArticleView.aspx?aid=73>.
- PETROVIĆ, Duško. 2013. „Biopolitike izbjeglištva i azila u ozračju krize političkog azila na Zapadu“. *Narodna umjetnost*, 50/2:128–147. DOI: 10.15176/VOL50NO107
- RANCIERE, Jacques. 1999. *Disagreement*. Minnesota: University of Minnesota.

- SASSEN, Saskia. 1999. *Guest and Aliens*. New York: New Press.
- SCHUSTER, Liza. 2005. „A Sledghammer to Crack a Nut: Deportation, Detention and Dispersal in Europe“. *Social Policy and Administration* , 39/6:606–621. DOI: 10.1111/j.1467-9515.2005.00459.x
- SCHUSTER, Liza i Michael WELCH. 2005. „Detention of Asylum Seekers in the UK and USA“. *Punishment and Society*, 7/4:397–417. DOI: 10.1177/1462474505057117
- SIMON, Jonathan. 2007. *Governing Through Crime: How the War on Crime Transformed American Democracy and Created a Culture of Fear*. Oxford: Oxford University Press.
- TIRMAN, John. 2004. *The Maze of Fear: Security and Migration after 9/11*. New York: New Press.
- WALKER, Neil, ur. 2004. *Europe's Area of Freedom, Security and Justice*. Oxford: Oxford University Press.
- WALTERS, William. 2002. „The Power of Inscription: Beyond Social Construction and Deconstruction in European Integration Studies“. *Millenium*, 31/1:83–108. DOI: 10.1177/03058298020310010501
- WEBER, Max. 1976. *Privreda i društvo*. Beograd: Prosveta.
- ŽIŽEK, Slavoj. 2006. *Škakljivi subjekt*. Sarajevo: Šahinpašić.
- ŽUPARIĆ-ILJIĆ, Drago. 2013. „Percepcija tražitelja azila u javnosti i medijski prikazi problematike azila u Hrvatskoj“. U *Prvih deset godina razvoja sustava azila u Hrvatskoj (s osvrtom na sustave azila u regiji)*, ur. Drago Župarić-Iljić. Zagreb: Institut za migracije i narodnosti – Centar za mirovne studije – Kuća ljudskih prava, 201–220.

IZVORI

- Asylum Information Database*. <http://www.asylumineurope.org/>.
- „Detention of asylum seekers and refugees: The framework, The problem and recommended practice“. U *Executive committee of the high commissioner's programme*. 4. 6. 1999. <http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/47fdfaf33b5.pdf>.
- Reception Standards For Asylum Seekers In the European Union*. 6. 2000. <http://www.unhcr.org/refworld/category,LEGAL,,COMMENTARY,,3ae6b3440,0.html>.
- Zakon o azilu*. <http://www.zakon.hr/z/314/Zakon-o-azilu>.

Romana Pozniak
Duško Petrović

Asylum Seekers as a Threat

In the past twenty years in European Union member states, as well as in other developed industrial countries, migrants, refugees and asylum seekers are mainly seen as a threat to security. The so-called “securitisation of migration” is noticeable. This is a process in which security discourses and related security techniques predominate in migration and asylum policy.

In terms of security techniques effectiveness, the strengthening of repressive security measures has been recorded. The paper analyses the repressive practices in EU member states. *Porin* Hotel, a shelter for asylum seekers, was used as an example in the analysis of repressive practices in Croatia.

The authors offer several explanations as to how these practises came about and link them to de-politicization processes in contemporary liberal democracies.

Keywords: asylum, security, security techniques, communities of insecurity, migrations